

Zaproszenie: Młodokonserwatyzm warszawski w kulturze polskiej 1876-1939

15-17 maja 2014

UNIwersYTET
KAZIMIERZA WIELKIEGO
W BYDGOSZCZY

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

Pracownia Literatury XIX Wieku
Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Zakład Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski
Instytut Filologii Polskiej UAM

zapraszają do udziału w konferencji naukowej organizowanej w ramach projektu badawczego pt. *Pozytywizm w kulturze polskiej (źródła, transformacje, kontynuacje)* finansowanego przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki

Młodokonserwatyzm warszawski w kulturze polskiej 1876-1939

W refleksji naukowej nad historią polskiej nowoczesnej myśli konserwatywnej widoczne są znaczące luki i zaniechania. Jednym z takich zjawisk dotąd pomijanych w syntetycznych opracowaniach z zakresu nie tylko historii idei czy polskiej myśli politycznej, ale i krytyki literackiej, jest zjawisko młodokonserwatyizmu warszawskiego. Kiedy myślimy o drugiej połowie XIX i początku XX wieku, konserwatyzm kojarzy się głównie z Krakowem i Lwowem, zwłaszcza ze środowiskiem stańczyków, któremu wybitni badacze – z Marcinem Królem na czele - poświęcili szereg znaczących studiów. Natomiast konserwatyzm warszawski postrzegany bywa jako mało znaczący odprysk myśli stańczykowskiej i jako taki pomijany jest w zainteresowaniach badaczy myśli politycznej i filozoficznej, a także historyków literatury.

Tymczasem mieliśmy w kulturze polskiej do czynienia z wyrazistym, odrębnym i znaczącym środowiskiem ideowym, które zaczęło się krystalizować około 1876 roku wokół czasopisma „Niwa”, a później znalazło także swoje oparcie w założonym w 1882 roku „Słowie” Henryka Sienkiewicza. Grupa ta konstituowała i kształtowała się ideowo nie tyle w łączności ze starokonserwatyżmem Towarzystwa Rolniczego czy krakowskimi stańczykami, ile w ambiwalentnym napięciu z publicystyką i myślą pozytywistyczną, a także ideologią

socjalistyczno-utopijną. To napięcie zadecydowało o „nowoczesności” tej refleksji oraz o jej doniosłości, niejednokrotnie aktualnej i dziś.

Pionierską próbą scharakteryzowania młodokonserwatyzmu warszawskiego była rozprawa Marka Pąckińskiego *Konserwatyzm na rozdrożu. „Młodzi konserwatyści” warszawscy wobec ideowych dylematów schyłku XIX wieku* (Warszawa 1994). Uważamy, że wyznaczone w tej pracy wątki, zagadnienia, problemy zasługują na wielorakie kontynuacje i rozwinięcia, aby wreszcie zjawisku nadać odpowiednią rangę.

Sprawą najważniejszą będzie próba opisanie tej grupy ideowej w kategoriach socjologiczno-biograficznych (skład środowiska, pochodzenie, związki personalne i instytucjonalne), zasady partycypacji w środowisku, stopień utożsamienia, samoświadomość odrębności, manifesty i struktura światopoglądowa. Możemy bowiem w okresie postyczniowym wyznaczyć dosyć szerokie spektrum postaw nowocześnie konserwatywnych: od pozytywistycznego liberalizmu Prusa, Sienkiewicza i Ochorowicza do dość arystokratycznej i starokonserwatywnej predylekcji Młcisława Godlewskiego czy postaw ultramontańskich, klerykalnych (Jan Gnatowski). W obrębie tego spektrum możemy charakteryzować postawy pośrednie i definiować nowoczesny konserwatyzm, próbując się także doszukiwać źródeł inspiracji w europejskiej filozofii polityki (E. Burke, A. de Tocqueville, J. S. Mill i in.)

Zadaniem sesji będzie więc wypracowanie metodologicznych kryteriów dołączania do nurtu i środowiska kolejnych postaci, bądź wskazywania adherentów grupy, do której niewątpliwie przynależały takie wybitne postaci kultury polskiej jak: Teodor Jeske-Choiński, Henryk Sienkiewicz, Młcisław Godlewski, Antoni Brochwicz Donimirski, Aleksander Rembowski, Wincenty Kosiakiewicz czy Marian Zdziechowski.

Warto zastanowić się na postyczniową obecnością dziedzictwa ideowego dwóch wielkich konkurentów początku lat sześćdziesiątych: Andrzeja Zamoyskiego i Aleksandra Wielopolskiego w myśli młodych konserwatystów. Zapewne przykład działalności prezesa Towarzystwa Rolniczego inspirował pozytywistycznych organiczników. A w przypadku Wielopolskiego interesująca wydaje się sprawa recepcji aforystycznych *Myśli i uwag* (Kraków 1878), a także stosunek do działalności ugodowo-lojalistycznej znaczonej takimi wystąpieniami jak broszura Kazimierza Krzywickiego *Polska i Rosja w 1872 roku*, w której autor stara się dostosować do nowych warunków taktykę margrabiego, a także pójść dalej, proponując ideę Słowiańskiego Związku. Idea słowianofilska i jej ewolucja w powiązaniu z myśleniem konserwatywnym aż po I wojnę światową może także stanowić osobny przedmiot dociekań.

Często lekceważonym, a niewątpliwie ważnym elementem polskiej myśli konserwatywnej był wówczas ultramontanizm, związany z ideą przedmurza cywilizacji. Warto się zatem zastanowić jak ta idea modernizowała się w myśli konserwatywnej oraz była kontynuowana w dwudziestoleciu, a nawet czy jest aktualna po dziś dzień.

Nie możemy także zapominać, że niektórzy młodokonserwtyści współpracowali z antysemicką „Rola” Jana Jeleńskiego. Stąd stosunek młodokonserwatystów do kwestii żydowskiej charakteryzowany w kontekście programów pozytywistycznych, hasel Narodowej Demokracji oraz kształtowania się myśli syjonistycznej może stanowić osobne pole dociekań i analiz.

Charakteryzując nowoczesny konserwatyzm w zaborze rosyjskim skupić się wypadnie także na działalności czasopism, zwłaszcza dwóch. Pierwszym jest warszawska „Niwa” (1872-1905) a drugim warszawskie „Słowo” (1882-1919), przez pewien czas redagowane przez Henryka Sienkiewicza. Niezwykle ciekawym zagadnieniem może być obecność refleksji konserwatywnej na łamach czasopism codziennych, takich jak „Kurier Warszawski” czy popularnych, takich jak „Tygodnik Ilustrowany”. Innym czasopismem, któremu warto poświęcić uwagę w związku z kształtowaniem się nowoczesnej myśli konserwatywnej w zborze rosyjskim może być petersburski „Kraj”. W kręgu tego czasopisma odnajdziemy tak wybitnych myślicieli konserwatywnych, jak Marian Zdziechowski, a przede wszystkim - Włodzimierz Spasowicz, którego *Pisma* (Petersburg 1892-1903) stanowią jeden z najważniejszych i nie dość skomentowanych rozdziałów polskiej myśli politycznej.

Za ważną próbę rozwijania programu konserwatywnego i jego praktykowania w życiu politycznym uznać wypada działalność Stronnictwa Polityki Realnej (1905-1923). Praca Agnieszki Kidzińskiej *Stronnictwo Polityki Realnej 1905-1923* (Lublin 2007) może stanowić materiałową podstawę do poszukiwania pozytywnych i negatywnych konsekwencji działalności młodokonserwatystów w okresie okolo wojennym oraz jej różnorodnych kontynuacji w dwudziestoleciu.

Fascynującym zadaniem wydaje się bowiem odnajdywanie ciągów dalszych warszawskiego konserwatyizmu czasów zaborów w dwudziestoleciu międzywojennym. Wystarczy wspomnieć o roli wymienionego autora *Mesjanistów i słowianofili*, o działalności Władysława Jaworskiego, Kazimierza Morawskiego, a także o niezwykłym środowisku (Jerzy Giedroyc, bracia Bocheńscy, Wacław Zbyszewski i in.) pism „Bunt młodych” (1931-1937) i „Polityka” (1937-1939).

Oczywiście – nie można pominąć ważnych głosów krytycznych wobec tego nurtu, wśród których jest niezwykle interesująca analiza przeprowadzona przez Romana

Dmowskiego: *Upadek myśli konserwatywnej w Polsce* (1914). Generalnie konferencja powinna także odsłonić na różnych poziomach problemowych sploty myśli i postawy młodokonserwatywnej, pozytywistycznej i narodowo-demokratycznej oraz przedstawić jej ewolucję, także w kierunku nacjonalistycznym.

Wśród zagadnień szczegółowych wartych podjęcia na konferencji wymienić warto m.in.:

1. Oddziaływanie idei konserwatystów krakowskich na warszawską myśl młodokonserwatywną
2. „Taktyczny trójjajalizm” (określenie Wilhelma Feldmana) Aleksandra Wielopolskiego, jego następstwa i kontynuacje w postawie młodych konserwatystów.
3. Konserwatyzm wobec pozytywizmu, socjalizmu, marksizmu, nacjonalizmu
4. Literackie realizacje idei konserwatywnych (Henryk Sienkiewicz, Teodor Jeske-Choiński, Józef Weysenhoff i inni)
5. Młodokonserwatywna krytyka literatury, sztuki i kultury
6. Polska myśl młodokonserwatywna na tle europejskim. Uniwersalizm i ponadczasowość nowoczesnego konserwatyizmu
7. Warszawscy konserwatyści wobec elit polskich w zaborze pruskich i austriackim, podobieństwa i różnice postaw
8. Idee i formy publicystyki młodokonserwatywnej
9. Czytanie przeszłości i projekty przyszłości

Dr hab. Maciej Gloger prof. UKW

dr hab. Wiesław Ratajczak prof. UAM

Konferencja planujemy odbyć w dniach 15-17 maja 2014 roku w Sopotcie. Na zgłoszenia tematów czekamy do dnia 31 marca 2014 roku. Nie przewidujemy opłaty konferencyjnej. Zapewniamy noclegi, wyżywienie oraz publikację tomu pokonferencyjnego. Koszty dojazdu pokrywają uczestnicy we własnym zakresie. Prosimy o nadsyłanie zgłoszeń wraz z krótkim abstraktem na adres: mgloger@onet.eu, ratajczka@amu.edu.pl

Adres do korespondencji z dopiskiem: młodokonserwatyzm

**Zakład Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski
INSTYTUT FILOLOGII POLSKIEJ UAM
Collegium Maius, ul. Fredry 10, 61-701 Poznań**

Organizatorzy zastrzegają sobie prawo do selekcji zgłoszeń.